

Uchwała z dnia 4 stycznia 2008 r., III CZP 113/07

Sędzia SN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Katarzyna Tyczka-Rote

Sędzia SA Michał Kłós

Sąd Najwyższy w sprawie ze skargi Kazimierza D. przeciwko "P.A." w L. (Szwecja) o uchylenie wyroku sądu polubownego, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 4 stycznia 2008 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku postanowieniem z dnia 26 czerwca 2007 r.:

„Czy do sprawy gospodarczej ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego rozpatrywanej według przepisów kodeksu postępowania cywilnego w brzmieniu przed zmianami wprowadzonymi ustawą z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 178 poz. 1478) art. 479¹² § 1 i art. 479¹⁴ § 2 k.p.c. znajdują zastosowanie?”

podjął uchwałę:

W postępowaniu ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego toczącym się według przepisów kodeksu postępowania cywilnego w brzmieniu obowiązującym do dnia 15 października 2005 r. w sprawie, która w braku zapisu na sąd polubowny podlegałaby rozpoznaniu w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, nie stosuje się art. 479¹² § 1 oraz art. 479¹⁴ § 2 k.p.c.

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w Gdańsku wyrokiem z dnia 9 czerwca 2006 r. oddalił skargę Kazimierza D. przeciwko "P.A." w L. (Szwecja) o uchylenie wyroku Międzynarodowego Sądu Arbitrażowego Izby Handlowej w Paryżu z dnia 20 stycznia 2004 r. Nie podzielił podniesionych przez skarżącego zarzutów, co do braku zapisu na sąd polubowny, naruszenia prawa do obrony w toku postępowania

przed sądem polubownym, uchybienia praworządności, zasadom współzycia społecznego i przekroczenia terminu na wydanie wyroku przez arbitra rozpoznającego sprawę, wydania rozstrzygnięcia sformułowanego w sposób niezrozumiały, zawierającego sprzeczności, a na podstawie art. 479¹² § 1 k.p.c. oddalił wnioski dowodowe niezgłoszone w skardze oraz pominął zarzuty, które zostały podniesione dopiero w toku postępowania.

W apelacji Kazimierz D. zarzucił naruszenie art. 712 § 1 i 2 k.p.c., nieuwzględnienie nieważności postępowania przed sądem polubownym z przyczyn wskazanych w art. 379 pkt 5 k.p.c., niewłaściwe zastosowanie art. 479¹² k.p.c. oraz niewyjaśnienie istotnych okoliczności mających znaczenie dla oceny skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. Powołując się na charakter skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, niemożność przedstawienia w tym postępowaniu wszystkich dowodów i twierdzeń w terminie wskazanym w art. 479¹² § 1 k.p.c. oraz specyfikę postępowania zainicjowanego wniesieniem skargi, podniósł, że prekluzja w sprawach gospodarczych (art. 479¹² § 1 i art. 479¹⁴ § 2 k.p.c.) dotyczy wyłącznie pozwu i odpowiedzi na pozew, a nie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego.

Rozpoznając apelację, Sąd Apelacyjny powziął poważne wątpliwości wskazane w przedstawionym zagadnieniu prawnym. (...)

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przedstawione przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku zagadnienie prawne wyłoniło się na gruncie stanu prawnego obowiązującego do dnia wejścia w życie ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 178, poz. 1478), która uchyliła przepisy zawarte w części pierwszej księdze trzeciej i wprowadziła nową regulację sądownictwa polubownego w osobnej, piątej części kodeksu. W konsekwencji, przedmiotem rozważań w niniejszej sprawie są przepisy regulujące skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego i postępowanie zainicjowane wniesieniem tego środka prawnego, zamieszczone w uchylonym tytule IV, księgi trzeciej, części pierwszej kodeksu postępowania cywilnego.

Do rozstrzygnięcia przedstawionego zagadnienia niezbędne jest przede wszystkim rozważenie zakresu odesłania do przepisów o postępowaniu w pierwszej instancji zawartego w art. 715 k.p.c. Dopiero w przypadku uznania, że zawarte w tym artykule określenie „według przepisów o postępowaniu w pierwszej instancji” obejmuje również przepisy regulujące postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych powstanie potrzeba zajęcia stanowiska w kwestii, czy do skargi o

uchylenie wyroku sądu polubownego oraz odpowiedzi na skargę należy stosować przepisy o prekluzji związanej z pozwem i odpowiedzią na pozew w postępowaniu gospodarczym.

Postępowanie cywilne nie jest jednolite, a postępowanie przed sądem pierwszej instancji nie toczy się według jednolitych reguł. W ramach postępowania sądowego rozróżnia się postępowanie rozpoznawcze i wykonawcze. Dalszy podział sądowego postępowania rozpoznawczego obejmuje dwa tryby – proces, tj. postępowanie sporne oraz postępowanie nieprocesowe. Proces z kolei dzieli się na postępowanie "zwykłe" oraz postępowania odrębne, a postępowanie nieprocesowe regulowane jest przepisami ogólnymi i przepisami dla poszczególnych rodzajów spraw. Systematyka ta ma wyraźne odzwierciedlenie w kodeksie postępowania cywilnego, który operuje pojęciem „rodzajów postępowania cywilnego”. Według art. 13 § 2 k.p.c., przepisy o procesie stosuje się odpowiednio do innych rodzajów postępowań unormowanych w kodeksie. W piśmiennictwie trafnie przyjmuje się, że postępowanie procesowe zwykłe w rozumieniu art. 13 § 2 k.p.c. stanowi rodzaj postępowania cywilnego, a postępowania odrębne, także należące do trybu procesu, zaliczają się do innych – odrębnych od procesu "zwykłego" – rodzajów postępowania. Ta niejednolitość postępowania cywilnego jest konsekwencją występującej w praktyce różnorodności stosunków społecznych, których specyfika wymaga zróżnicowania sposobu dochodzenia ochrony praw podmiotowych.

Szczególny charakter ochrony prawnej udzielanej przez sąd powszechny w postępowaniu ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego spowodował nadanie temu postępowaniu postaci odrębnego rodzaju postępowania cywilnego. O odrębności świadczy sama lokalizacja przepisów normujących to postępowanie, które zostały umieszczone w oddzielnym tytule IV, księgi trzeciej, części pierwszej kodeksu postępowania cywilnego. Regulacja ta nie ma jednak charakteru kompleksowego; ustawodawca posłużył się powszechnie stosowaną i zgodną z wymogami techniki legislacyjnej konstrukcją odesłania i przyjął, że postępowanie ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego odbywa się według przepisów o postępowaniu w pierwszej instancji (art. 715 k.p.c.).

Wykładnia językowa art. 715 k.p.c. nie daje jednoznacznych wyników, co pozwala sięgnąć do innych metod wykładni, w tym do wykładni systemowej i funkcjonalnej, w przeciwnym bowiem razie należałoby przyjąć, że sąd w postępowaniu ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego stosuje wprost, bez

jakichkolwiek modyfikacji przepisy kodeksu postępowania cywilnego, które znajdują zastosowanie w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji łącznie z przepisami regulującymi postępowania odrębne. Należy odrzucić ten pogląd, uwzględniając przede wszystkim, że przepisy kodeksu postępowania cywilnego należące do różnych rodzajów postępowań cywilnych – znajdujące zastosowanie w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji – regulują te same kwestie, często w odmienny sposób, a z reguły w sposób nieuwzględniający specyfiki postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego.

W piśmiennictwie zwrócono uwagę na specyfikę skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego i postępowania wywołanego jej wniesieniem. Podniesiono, że skarga ma charakter szczególny, łączy bowiem w sobie cechy nadzwyczajnego środka zaskarżenia i w pewnym sensie samodzielnego powództwa zmierzającego do ukształtowania prawa lub stosunku prawnego. Postępowanie zainicjowane wniesieniem skargi bywa też określane mianem postępowania *sui generis*, które jest zbliżone do postępowania kasacyjnego wobec ścisłego wyszczególnienia podstaw uchylenia wyroku sądu polubownego. W doktrynie eksponuje się również zasadnicze różnice jakie występują między tym postępowaniem a postępowaniem rozpoznawczym w ścisłym tego słowa znaczeniu, tj. postępowaniem wszczynanym na skutek wniesienia pozwu lub wniosku o wszczęcie postępowania nieprocesowego. Podnosi się, że wniesienie pozwu wszczyna postępowania, którego przedmiotem jest twierdzenie powoda, iż przysługuje mu wobec pozwanego roszczenie materialne o określonej treści, a sąd bada, czy żądanie powoda ma uzasadnienie w przepisach oraz w przytoczonych przez niego okolicznościach faktycznych oraz dowodach, udziela bądź odmawia udzielenia powodowi ochrony prawnej.

Na czym innym natomiast polega udzielenie ochrony prawnej w postępowaniu ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. Przedmiotem tego postępowania jest skarga, za pomocą której strona kwestionuje orzeczenie sądu polubownego. Sąd powszechny nie rozpoznaje ponownie sprawy poddanej pod osąd sądowi polubownemu ani nie kontroluje poprawności tego orzeczenia pod kątem zgodności z przepisami prawa materialnego lub prawidłowości ustaleń faktycznych stanowiących podstawę rozstrzygnięcia. W tym postępowaniu nie chodzi o roszczenie procesowe w znaczeniu, jakie temu pojęciu nadaje się w postępowaniu procesowym, ale o uchylenie wyroku stwierdzającego określony stan prawny

między stronami, a skarga zawiera uzasadnienie ustawowej przyczyny, której istnienie skutkuje uchynieniem wyroku sądu polubownego.

Tak ukształtowany charakter prawny skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego przesądza, że bez znaczenia dla samej skargi jak i postępowania wszczętego na skutek jej wniesienia jest roszczenie poddane pod osąd sądowi polubownemu. Poza kwestią właściwości sądu (art. 696 k.p.c.) obojętne jest to, pomiędzy kim i o co toczy się konkretny spór, czy sprawa poddana pod osąd sądowi polubownemu ma w rozumieniu przepisów kodeksu postępowania cywilnego charakter sprawy gospodarczej, pracowniczej, czy też – gdyby trafiła na drogę postępowania przed sądem powszechnym – zostałaby rozpoznana w postępowaniu nakazowym, upominawczym, lub uproszczonym. W konsekwencji, roszczenie o którym rozstrzygnął sąd polubowny w zaskarżonym skargą wyroku nie może decydować o tym, jakie przepisy mają zastosowanie w postępowaniu ze skargi o uchylenie tego wyroku. Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 11 sierpnia 2005 r., V CK 86/05 (nie publ.), wskazując, że w postępowaniu ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego przedmiotem sprawy jest kontrola wyroku sądu polubownego w granicach zakreślonych imperatywnymi przepisami kodeksu postępowania cywilnego, a taki przedmiot postępowania nie może być uznany za pozostający w zakresie prowadzonej przez któregokolwiek z przedsiębiorców działalności gospodarczej.

Postępowanie ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego stanowi element składowy zbioru – spójnego i uporządkowanego – reguł postępowania, które w całości składają się na kodeks postępowania cywilnego. W ramach tego kodeksu szczególną pozycję zajmuje postępowanie procesowe "zwykłe", któremu nadano charakter postępowania modelowego. Postępowanie to stanowi regułę, wyjątkiem zaś, aktualnym tylko wówczas, gdy przepis szczególny tak stanowi, są postępowania procesowe odrębne oraz postępowanie nieprocesowe. (...)

Przyjęcie ze względów funkcjonalnych i celowościowych, że sformułowanie „według przepisów o postępowaniu w pierwszej instancji”, użyte w art. 715 k.p.c., tak jak „przepisy o procesie” w art. 13 § 2 k.p.c., obejmuje tylko przepisy o postępowaniu procesowym "zwykłym", nie pozwala na uznanie art. 715 k.p.c. za regulację szczególną w stosunku do art. 13 § 2 k.p.c. Jego pierwowzorem był art. 505 d.k.p.c., który – przy braku odpowiednika obecnego art. 13 § 2 k.p.c. – stanowił,

że „postępowanie ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego odbywa się według przepisów o postępowaniu z pozwu”.

Mając to na względzie należy przyjąć, że do postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego nie mają zastosowania przepisy o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, co czyni bezprzedmiotowym dalsze rozważania o ewentualnym stosowaniu w tym postępowaniu art. 479¹² § 1 i art. 479¹⁴ § 2 k.p.c. dotyczących pozwu i odpowiedzi na pozew w postępowaniu gospodarczym.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. rozstrzygnął przedstawione zagadnienie, jak w uchwale.